

- [The constitutional right to work in the latest conditions of today: scientific and legal aspect]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Pravo» – Journal of the National University «Ostroh Academy». Law Series, № 2(10)*. Retrieved from <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvlnpa.pdf>. [in Ukrainian].
6. Kosiuta, M.V. (2002). Problemy ta shliakhy rozvytku prokuratury Ukrainy v umovakh pobudovy demokratychnoi pravovoi derzhavy [Problems and ways of development of the Prosecutor's Office of Ukraine in the conditions of building a democratic state governed by the rule of law]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kharkiv: Yaroslav Mudryi National Law University [in Ukrainian].
 7. Kutomanov, D.Ie. (2015). *Metody zabezpechennia trudovoi dysypliny: teoretyko-prykladni aspekty: monohrafiia* [Methods of ensuring labor discipline: theoretical and applied aspects: monograph]: Kharkiv : Dysa plus [in Ukrainian].
 8. Lutsiuk, P.S. (2017). *Suchasna paradyhma vidpovidalnosti u trudovomu pravi Ukrainy: monohrafiia* [Modern paradigm of responsibility in labor law of Ukraine: monograph]. Kharkiv: U spravi [in Ukrainian].
 9. Podorozhnii, Ye.Iu. (2016). *Problemy teorii ta praktyky yurydychnoi vidpovidalnosti u trudovomu pravi Ukrainy: monohrafiia* [Problems of theory and practice of legal responsibility in labor law of Ukraine: monograph] Kharkiv: Panov [in Ukrainian].
 10. Pro prokuraturu: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1697-VII [About the prosecutor's office: Law of Ukraine of October 14, 2014 № 1697-VII.] rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> [in Ukrainian].
 11. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 1 hrudnia 2004 № 18-rp/2004 (sprava pro okhoroniuvanyi zakonom interes) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine from December 1, 2004 № 18-rp / 2004 (case on legally protected interest)]. ccu.gov.ua Retrieved from <http://www.ccu.gov.ua/docs/511> [in Ukrainian].
 12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 29 serpnia 2012 № 16-rp/2012 (sprava pro pidsudnist okremykh katehorii administratyvnykh sprav). [About the prosecutor's office of Ukraine of August 29, 2012 № 16-rp / 2012 (case on jurisdiction of certain categories of administrative cases)] rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-12> [in Ukrainian].
 13. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 8 hrudnia 2011 № 16-rp/2011 (sprava pro fiksuvannia sudovoho protsesu tekhnichnymi zasobamy). [About the prosecutor's office of Ukraine of December 8, 2011 № 16-rp / 2011 (case on recording the trial by technical means).] rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-11> [in Ukrainian].
 14. Inshyn M.I., Kostiuk V.L. & Melnyk, V.P. (Eds.) (2016). *Trudove pravo Ukrainy: pidruchnyk* [Labor law of Ukraine: textbook] (2nd ed., rev.). Kyiv: MP «Lesia» [in Ukrainian].
 15. Trudovyi kodeks: zakonoproekt, reistr. №1658 vid 20.05.2015r. [Labor Code: register. №1658 dated 20.05.2015] rada.gov.ua Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1658&skl=9 [in Ukrainian].
 16. Iakymchuk, M.K. (2002). Orhanizatsiino-pravovi osnovy upravlinnia v orhanakh prokuratury Ukrainy [Organizational and legal bases of management in the bodies of the Prosecutor's Office of Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: V.M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.3.48>

W SPRAWIE PROBLEMU OKREŚLENIA ZASAD ZABEZPIECZENIA EMERYTALNEGO SĘDZIÓW NA UKRAINIE

Yuliia Sokolova

*student Katedry Obsługi Prawnej Działalności Gospodarczej
Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-3211-0394

e-mail: YuliiaSokolova@ukr.net

Adnotacja. W artykule na podstawie analizy poglądów naukowych naukowców i norm obowiązującego prawa sformułowano koncepcję i przedstawiono zakres zasad zabezpieczenia emerytalnego sędziów na Ukrainie. Przeanalizowano różne podejścia naukowców do klasyfikacji zasad zabezpieczenia emerytalnego. Skonstruowano własne podejście do grupowania zasad zabezpieczenia emerytalnego sędziów i przedstawiono główne grupy klasyfikacyjne, które łączą ogólne, specyficzne dla branży i specjalne podstawy źródłowe. Należy zauważyć, że zgodnie z ogólną myślą teoretyczną zasady są klasyfikowane według grup utworzonych na podstawie jakiegoś wspólnego czynnika, takiego jak utrwalenie w odpowiednim źródle, rozpowszechnienie w stosunkach społecznych i tak dalej. Zamiast tego, badając zasady bezpośredniego ubezpieczenia emerytalnego, naukowcy zasadniczo proponują ogólną listę podstawowych podstaw, które stanowią podstawę tej kategorii.

Słowa kluczowe: zasady prawne, sędziowie, zabezpieczenie emerytalne sędziów, zasady zabezpieczenia emerytalnego.

ON THE PROBLEM OF DETERMINING THE PRINCIPLES OF PENSION PROVISION FOR JUDGES IN UKRAINE

Yuliia Sokolova

*Applicant of the Department of Legal Support of Economic activity
Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-3211-0394

e-mail: YuliiaSokolova@ukr.net

Abstract. The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of current legislation, formulates the concept and presents a range of principles of pension provision for judges in Ukraine. Different approaches of scientists to the classification of pension principles are analyzed. The own approach to grouping of principles of pension provision of judges is constructed and the basic classification groups which unite general-law, special-branch and special initial principles are resulted. It is emphasized that according to the general theoretical opinion, the principles are classified according to groups formed on the basis of some general factor, such as fixation in the relevant source, prevalence in public relations and so on. Instead, studying the principles of direct pension provision, scientists mostly offer a general list of basic principles that form the basis of this category.

Key words: legal principles, judges, judges' pension provision, pension provision principles.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Юлія Соколова

*здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ (Харків, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-3211-0394

e-mail: YuliiaSokolova@ukr.net

Анотація. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, сформульовано поняття та наведено коло принципів пенсійного забезпечення суддів в Україні. Проаналізовано різні підходи вчених до класифікації принципів пенсійного забезпечення. Побудовано власний підхід до групування принципів пенсійного забезпечення суддів та наведено основні класифікаційні групи, які об'єднують в собі загальноправові, спеціально-галузеві та спеціальні вихідні засади. Наголошено, що відповідно до загальної теоретичної думки принципи класифікують за групами, сформованими на основі якогось загального фактору, як то закріпленість у відповідному джерелі, поширеності на суспільні відносини і таке інше. Натомість, досліджуючи принципи безпосередньо пенсійного забезпечення, вчені здебільшого пропонують загальний перелік основоположних засад, які становлять базис вказаної категорії.

Ключові слова: правові принципи, судді, пенсійне забезпечення суддів, принципи пенсійного забезпечення.

Постановка проблеми. Ще у біблейських уявленнях про право було закладено ряд визначальних його рис (напрямків розвитку), які називались десятьма заповідями, що несли в собі ідеї справедливості і збереження миру у суспільстві (Марченко, 2015: 50). У більш пізні періоди, зокрема, в епоху Нового часу сформувались нові філософські осмислення права, однак незмінним залишилось уявлення про те, що основу його змісту складають певні ідеї. Наприклад, голландський юрист, політик і дипломат Г. Гроцій виділив два поняття права. У першому значенні – це моральна якість, яка дозволяє людині мати певні речі або здійснювати певні вчинки (право в суб'єктивному розумінні); у другому – поняття права тотожне поняттю закону (право в об'єктивному розумінні). Гроцій вважав, що закони природного права беруть початок у самій природі розуму, а тому є такими ж вічними, як і сам розум. За його вченням, навіть сам Бог не може змінити початок природного права. Державу ж Гроцій визначав як вічне, повне і верховне суспільство, утворене для охорони людського права і загальної користі (Данильян, 2009: 61). Уявлення про ідейну основу права мають актуальність і в сучасній юридичній науці де вчені обрамили цю концепцію у поняття «принципи». Останні являють собою основоположні начала для будь-якого правового явища чи об'єкту, у тому числі пенсійного забезпечення суддів в Україні.

Стан дослідження проблеми. Правові принципи є однією з найбільш актуальних проблематика сучасної юридичної науки. Дослідженню її особливостей присвячували свої роботи такі науковці, як В.Д. Бакуменко, Н.Р. Нижник, Ф.М. Фаткуллін, М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришин, М.І. Матузов, О.В. Малько, В.В. Лазарев, С.Н. Братусь, Т.А. Ковач, Д.А. Ковалева, А.В. Левшин, В.С. Андреев, І.В. Гуцин, П.М. Рабинович, Г.А. Борисов, М.О. Горбатюк, О.Ф. Вищневський та інші. Незважаючи на це, питання принципів пенсійного забезпечення суддів на сьогоднішній день належного окреслення в юридичній науці не знайшли.

Мета статті полягає у встановленні кола принципів пенсійного забезпечення суддів в Україні.

Виклад основного матеріалу. В етимологічному плані слово «принцип» (від латинського терміну «principium»), що значить основа, початок) має кілька значень, а саме: основне, вихідне положення якої-небудь

теорії, вчення; керівна ідея, основне правило діяльності; внутрішнє переконання, погляд на речі, що визначають норму поведінки; основа пристрої, дії будь-якого механізму, приладу, установа тощо (Агутин, 2006: 268). Так, принципи пенсійного забезпечення суддів в Україні слід розглядати, як систему ключових, основоположних ідей, вихідних, розчинених у нормативно-правовій системі засад, які визначають правильність, закономірність, ефективність та встановлюють вектори правового регулювання суспільних відносин, які виникають в сфері пенсійного забезпечення суддів.

Безпосередньо принципи пенсійного забезпечення, на відміну від загальних принципів права, мають прояв також і на законодавчому рівні. Наприклад, якщо взяти загальну сферу соціального забезпечення держави яке включає в себе пенсійне забезпечення, то формування державних соціальних стандартів і нормативів здійснюється за такими принципами: 1) забезпечення визначених Конституцією України соціальних прав та державних соціальних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного; 2) законодавчого встановлення найважливіших державних соціальних стандартів і нормативів; 3) диференційованого за соціально-демографічними ознаками підходу до визначення нормативів; 4) наукової обґрунтованості норм споживання та забезпечення; 5) соціального партнерства; гласності та громадського контролю при їх визначенні та застосуванні; 6) урахування вимог норм міжнародних договорів України у сфері соціального захисту та трудових відносин (Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії, 2000).

Аналогічним чином принципи пенсійного забезпечення, у форматі простого перелічення без будь-якої диференціації викладено у положеннях Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV (Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, 2003).

Питанню виділення різних груп принципів пенсійного забезпечення присвячували увагу представники науки права соціального забезпечення. Наприклад, Б.І. Сташків досліджуючи це питання виокремлює наступні вихідні засади: 1) принципи поєднання солідарної та накопичувальної пенсійних систем; 2) особистої відповідальності працівника за рівень свого матеріального забезпечення при виході на пенсію; 3) забезпечення пенсією в усіх випадках втрати працездатності; 4) обов'язковості державного пенсійного страхування для всіх найманих та самозайнятих працівників і призначення пенсій тільки тим, хто сплачував внески; 5) принцип права вибору пенсійних виплат та поєднання пенсійного забезпечення з іншими соціальними виплатами (Сташків, 2005: 141). У дисертаційному дослідженні М.Д. Ждана можна зустріти чималий перелік принципів пенсійного забезпечення до яких науковець відносить: 1) принцип загальності та доступності умов реалізації прав на пенсію; 2) принцип особистої відповідальності працівника за рівень свого матеріального забезпечення при виході на пенсію; 3) принцип забезпечення пенсією на рівні не нижче від прожиткового мінімуму; 4) принцип багатотомності видів пенсійного забезпечення; 5) принцип диференціації умов пенсійного забезпечення; 6) принцип обов'язковості державного пенсійного страхування для всіх найманих та само зайнятих працівників і призначення пенсій тільки тим, хто сплачував внески; 7) принцип права вибору пенсійних виплат та поєднання пенсійного забезпечення з іншими соціальними виплатами; 8) принцип здійснення пенсійного забезпечення за рахунок коштів державного Пенсійного фонду; 9) принцип здійснення пенсійного забезпечення державними органами (Сокурченко, 2020: 34). Е.Г. Тучкова до принципів пенсійного забезпечення відносить нарахування пенсій на основі індивідуального заробітку та встановлення їх у твердих розмірах, що дорівнюють мінімальним, якщо обчислити пенсію з індивідуального заробітку неможливо; обмеження максимального розміру трудових пенсій (прямо або опосередковано) певним максимальним розміром; встановлення відповідних компенсаційних надбавок до пенсій (крім пенсії по інвалідності), в тому числі понад їх максимального розміру та інші (Захаров, Тучкова, 2010). Дослідниця Г.Д. Довженкова принципами пенсійного забезпечення вважає: кожний громадянин має право на пенсію у випадку втрати працездатності (по старості, по інвалідності та в інших, передбачених законом випадках); кожний працюючий по трудовому договору (контракту) підлягає обов'язковому державному пенсійному страхуванню; кожний застрахований має право на трудову пенсію у відповідності із тривалістю страхування та заробітком; кошти обов'язкового державного пенсійного страхування використовуються виключно на пенсійне забезпечення застрахованих за правилами і нормами, встановленими законом. Частина цих коштів централізується і перерозподіляється з метою забезпечення пенсійних гарантій громадян незалежно від їх місця проживання. Витрати на пенсійне забезпечення осіб, які не приймали участі в пенсійному страхуванні, покриваються за рахунок коштів федерального бюджету (Стадник, 2012: 308).

Аналіз юридичної літератури та законодавства показав, що підходи до класифікації принципів також визивають дискусії серед теоретиків права. Відповідно до загальної теоретичної думки принципи класифікують за групами, сформованими на основі якогось загального фактору, як то закріпленість у відповідному джерелі, поширеності на суспільні відносини і таке інше. Натомість, досліджуючи принципи безпосередньо пенсійного забезпечення, вчені здебільшого пропонують загальний перелік основоположних засад, які становлять базис вказаної категорії. На нашу думку, останній підхід є невірним, адже неможливо заперечувати вплив на суспільні відносини, що виникають в контексті пенсійного забезпечення, наприклад, загальною-юридичних ідей, які визначають зміст національного права в цілому. Враховуючи викладене, принципи пенсійного забезпечення суддів в Україні, на наш погляд, розподіляються на три ключові групи: загальноправові, спеціально-галузеві та спеціальні.

Так, першу групу принципів пенсійного забезпечення суддів складають основоположні засади, що мають базовий характер для всієї юридичної системи загалом. Одним з подібних є принцип верховенства права,

який визначається та гарантується статтею 8 Конституції України від 28.06.1996 №254к/96-ВР (Конституція України, 1996).

Яким чином загальноправовий принцип верховенства права виражається у межах пенсійного забезпечення суддів? Останній встановлює панівну роль права у суспільстві та всіх сферах його діяльності. Тобто, верховенство права фактично відповідає на питання, чим є право для пенсійного забезпечення суддів. Відповідно до цієї засади право – це основний та виключний регулятор суспільних відносин, які виникають в процесі пенсійного забезпечення суддів України. Простіше кажучи, остання категорія може бути регламентована тільки нормами юридичними, а не моральними, соціальними, релігійними і так інше.

Своєрідним доповненням даного принципу є інша загальноправова засада – законність. На відміну від верховенства права, законність несе в собі вимогу про необхідність дотримання позитивного, тобто, писаного права, визначаючи законодавство України – головним джерелом національної правової системи, якому, зокрема, повинні дотримуватись уповноважені органи державної влади при виконанні функцій держави. Так, в галузі пенсійного забезпечення законність – це ідея неухильного дотримання законодавства всіма уповноваженими суб'єктами в галузі пенсійного забезпечення суддів. Діяльність учасників правовідносин пенсійного забезпечення може відбуватись тільки у межах, які встановлено та закріплено положеннями чинного законодавства України.

Ще одним важливим загальноправовим принципом пенсійного забезпечення суддів є привалювання гуманістичного фактору. Походить ця основоположна засада з положень статті 3 Конституції України від 28.06.1996 №254к/96-ВР відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (Конституція України, 1996).

Іншими словами, пенсійне забезпечення суддів повинно здійснюватися державою із максимальним сприянням у реалізації суддями наданих їм прав у галузі соціального захисту, передусім як людям, що мають визначені Конституцією права, а вже потім, як представникам судової гілки влади.

Наступну групу становлять спеціально-галузеві принципи, які складають систему вихідних засад сектору пенсійного забезпечення в цілому, тобто, не тільки суддів, але й і інших соціальних груп. До них відносяться принципи визначені у статті 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 №1058-IV, а саме:

- законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- обов'язковості страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством, а також осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичних осіб – підприємців;
- права на добровільну участь у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування осіб, які відповідно до законодавства не підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню;
- заінтересованості кожної працездатної особи у власному матеріальному забезпеченні після виходу на пенсію;
- рівноправності застрахованих осіб щодо отримання пенсійних виплат та виконання обов'язків стосовно сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;
- диференціації розмірів пенсій залежно від тривалості страхового стажу та розміру заробітної плати (доходу);
- солідарності та субсидування в солідарній системі;
- фінансування видатків на виплату пенсій, надання соціальних послуг за рахунок страхових внесків, бюджетних коштів і коштів цільових фондів;
- спрямування частини страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування для здійснення оплати договорів страхування довічної пенсії і одноразової виплати залежно від розмірів накопичень застрахованої особи з урахуванням інвестиційного доходу;
- державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав, передбачених законодавством; гласності, прозорості та доступності діяльності Пенсійного фонду;
- обов'язковості фінансування за рахунок коштів Пенсійного фонду витрат, пов'язаних з виплатою пенсій та наданням соціальних послуг, в обсягах, передбачених законодавством;
- цільового та ефективного використання коштів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; відповідальності суб'єктів системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування за порушення норм законодавства, а також за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків (Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, 2003).

Останню класифікаційну групу принципів складають вихідні засади спеціального типу, які визначають ідею правового регулювання безпосередньо в галузі пенсійного забезпечення суддів. Подібні принципи не закріплюються в жодному нормативно-правовому акті, однак, змістовно виходять із закономірностей та особливостей механізму пенсійного забезпечення вказаної категорії суб'єктів. До вказаних принципів варто віднести:

1) принцип диференціації пенсійного забезпечення відповідно до якого судді гарантується державою надання як пенсій в загальному порядку, так і спеціального щомісячного довічного грошового утримання у зв'язку із правовим статусом судді;

2) принцип пріоритету спеціального законодавства – відповідно до цієї основоположної вихідної засади правове регулювання суспільних відносин пов'язаних із пенсійним забезпеченням суддів повинно здійснюватись, у першу чергу, в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII, підзаконними актами в сфері судочинства та нормативними документами органів суддівського самоврядування;

3) принцип гарантованості суддівського статусу – дана вихідна засада визначає взаємозв'язок між особливим статусом судді, як виключного та єдиного реалізатора правосуддя в державі, а також розміру його пенсії та довічного грошового утримання, які мають забезпечувати достойний рівень соціального існування для суддів у відставці.

Висновки. Саме так на сьогоднішній день виглядає система принципів пенсійного забезпечення суддів в Україні. Безперечно, наведена позиція показує лише один з можливих наукових підходів до трактування аналізованої проблематики, проте на наш погляд саме вона надає можливість максимально широко поглянути на ідейну основу юридичного регулювання пенсійного забезпечення представників суддівського корпусу нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Агутин А.В. Мировоззренческие идеи в уголовно-процессуальном доказывании: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / Агутин Александр Васильевич. – Н. Новгород: РГБ, 2006. – 448 с.
2. Данильян О.Г. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
3. Захаров М.Л., Тучкова Э.Г. Право социального обеспечения России: Учебник / М.Л. Захаров, Э.Г. Тучкова. – М.: Волтерс Клувер, 2010. – С. 81.
4. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Марченко О.В. Філософія права: навчальний посібник / О.В. Марченко. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 304 с.
6. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 №2017-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
8. Сокурєнко О.А. Основні принципи пенсійного забезпечення в Україні / О.А. Сокурєнко // Наукові записки. – 2020. – Вип. 8. – С. 33–36.
9. Стадник М.П. Принципи пенсійного забезпечення в Україні / М.П. Стадник // Держава і право. – 2012. – Вип. 56. – С. 307–311.
10. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: навч. посіб. / Б.І. Сташків – К.: Знання, 2005. – С. 141–145.

References:

1. Agutin, A.V. (2006). Mirovozzrencheskie idei v ugolovno-protcessualnom dokazyvanii [World outlook ideas in criminal procedural proving]. *Doctor's thesis*. N. Novgorod: RGB [in Russian].
2. Danylian O.H., Dzoban O.P., Maksymov S.I. et al. (2009). *Filosofia prava: pidruch. dlia stud. yuryd. vyshch. navch. zakl.* [Philosophy of law: textbook for students of law universities]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Zakharov, M.L. & Tuchkova, E.G. (2010). *Pravo sotcialnogo obespecheniia Rossii: Uchebnik* [Social Security Law of Russia: textbook]. Moscow: Volters Kluver [in Russian].
4. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 №254k/96-VR [The Constitution of Ukraine from 28.06.1996 №254k/96-VR]. rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
5. Marchenko, O.V. (2015). *Filosofia prava: navchalnyi posibnyk* [Philosophy of law: tutorial]. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
6. Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii: Zakon Ukrainy vid 05.10.2000 №2017-III. [On state social standards and state social guarantees: Law of Ukraine of 05.10.2000 -2017-III] rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> [in Ukrainian].
7. Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 09.07.2003 №1058-IV [On compulsory state pension insurance: Law of Ukraine of July 9, 2003 №1058-IV]. rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> [in Ukrainian].
8. Sokurenko, O.A. (2020). Osnovni pryntsyipy pensiinoho zabezpechennia v Ukraini [Basic principles of pension provision in Ukraine]. *Naukovi zapysky – Proceedings*, 8, 33–36 [in Ukrainian].
9. Stadnyk, M.P. (2012). Pryntsyipy pensiinoho zabezpechennia v Ukraini [Principles of pension provision in Ukraine]. *Derzhava i pravo – State and law*, 56, 307–311 [in Ukrainian].
10. Stashkiv, B.I. (2005). *Teoriia prava sotsialnoho zabezpechennia: navch. posib.* [Theory of social security law: tutorial]. Kyiv: Znannia, 141–145 [in Ukrainian].